

รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม*
MODEL OF THE BUDDHADHAMMA PRINCIPLES USED IN THE TOURISM
MANAGEMENT CONSERVATION OF COMMUNITY
IN SAMUTSONGKHRAM PROVINCE

พระมหาจรรยา อภิธมฺมจิตฺโต, ประเสริฐ ธิลา, พระมหาภคญา กิตติโสภณ
Phramaha Charoon Abhidhammacitto, Prasert Thilao, Phramaha Krisada Kittisobhano
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: charoon.kim2507@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษา สภาพทั่วไป การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ และรูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไป ได้แก่ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างอาชีพหรือรายได้จากการท่องเที่ยว และกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น (2) หลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหาร ครอบคลุมหลักการปฏิบัติวิถีพุทธที่ส่งเสริมการประกอบสัมมาอาชีพและการดำเนินชีวิต ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอุฏฐานสัมปทา ด้านอารักขสัมปทา ด้านกัลยาณมิตตตา และด้านสมชิวิตา และ 3) รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ 4G-1P-3A Model หรือรูปแบบ 4 ภาคี 1 หลักการ 3 ขั้นตอน โดย 4G หรือ 4 ภาคี คือ ภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 1P หรือ 1 หลักการ คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และ 3A หรือ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย A1: Awareness คือ ความตระหนักรู้บทบาทความตระหนักรู้หน้าที่ ความตระหนักรู้รักสามัคคี A2: Activity คือ กิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกการเป็นเจ้าบ้านที่ดี กิจกรรมรักษามาตรฐานในการให้บริการที่มีคุณภาพ กิจกรรมการให้บริการด้วยความเป็นมิตร กิจกรรมการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์และไม่เอาัดเอาเปรียบ โดยมี A3: Achievement คือ ความสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ชุมชน ความสำเร็จของการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเรียกว่า “จิตสำนึกดี-มีความพอใจ-ได้มีส่วนร่วม”

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การบริหารจัดการ; การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Abstract

Objectives of this article was to study the general context of the Buddhadhamma principle application and to present the model of the Buddhadhamma principle used in the ecotourism conservation management of community in Samutsongkhram province conducted by the qualitative research.

Findings were found that: 1. The general context, such as the natural resources availability and good environment to support the career creation and income from tourism and the ecotourism were more incoming trend and tourist attractions, etc. 2. The Buddhadhamma principle for management was found the Dhamma covering the Buddhist way to promote the right livelihood and way of life in 4 aspects that are consisted of Utthanasampada, Arukkhasampada, Kalyanamittata and Samajivita. 3. The model of the Buddhadhamma principle used in the ecotourism conservation management of community in Samutsongkhram Province was 4G -1P-3A model or 4 networks, 1 principle and 3 steps, where is 4G or 4 groups consisting of the stakeholder networks. 1P or 1 principle, such as principle of Tithhadhammikattthanaprayoth (Virtues Conducive to benefits in the present) and 3A or 3 stages, consists of A1: Awareness is to realize to know the role, duty and harmony. A2: Activity is the activity to create and cultivate the good public mind as good host, activity to keep the standard for quality service, activity for friendly service and activity for service with honesty and hospitality. A3: Achievement is the effectiveness or the success to create the consciousness in conservation to community, the success to create the satisfaction for the tourists and the success of participation creation of stakeholders that is called “Good Consciousness–Satisfaction –Participation”.

Keywords: Buddhadhamma Principle; Management; Conservation Tourism

บทนำ

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อประโยชน์ในหลายด้าน เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงานสร้างอาชีพของคนในท้องถิ่นและนำรายได้ที่เป็นผลของการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน เป็นการกระจายรายได้เพื่อสร้างความมั่นคงและต่อเนื่องยั่งยืนให้ชุมชนรวมทั้ง การส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในชุมชนให้สอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยมีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อ

เปรียบเทียบกับมูลค่าการส่งออกของสินค้าอื่น ๆ (สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.), 2561)

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติอย่างครบครันและโดดเด่นแหล่งหนึ่งของประเทศไทย (จุฑาธิปต์ จันท์เอียด และคณะ, 2559) อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่มักประสบปัญหา โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่าง “การพัฒนา” กับ “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางสังคม” เพราะรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปนั้นมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจมากกว่าที่จะสนใจถึงผลกระทบที่อาจมีต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหากมองผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วนั้นจะพบว่าสังคมหรือชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กระแสการอนุรักษ์ได้เพิ่มสูงขึ้นจึงเกิดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่ซึ่งเป็นรูปแบบของ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรมทางสังคมที่เกิดจากรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปซึ่งมุ่งเน้นแต่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเท่านั้น (พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนต์สีโล), 2561; พระแมนรัตน์ จตตมโลและคณะ, 2562; พระครูพิศิษฐ์ประษานาถ (ประยูร นนทियो), 2563; พระอนนพทย์ ลีธรรมโม, 2564; พระมารุต กิตติปาโล, 2564; สมชาย ลำภู, 2563)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการที่ผู้วิจัยมีภูมิสำเนาในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม จึงสนใจศึกษาเรื่อง “รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม วิเคราะห์กระบวนการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม และนำเสนอรูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยเป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

3. เพื่อเสนอรูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากจากผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และนักวิชาการด้านศาสนา ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น 30 รูปหรือคน โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูปหรือคน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มีค่าดัชนีวัดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทั้งหมด (S-CVI) เท่ากับ 0.54 เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อวิเคราะห์ตัวแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ มีทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างอาชีพหรือรายได้จากการท่องเที่ยว มีกระบวนการถ่ายทอดเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น มีความร่วมมือและเสียสละของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเข้มแข็ง มีศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างจิตสำนึกที่ดี และมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ ขาดการสร้างกระบวนการสร้างการรับรู้และจิตสำนึกที่มีประสิทธิภาพจากหน่วยงานภาครัฐอย่างทั่วถึง การกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ขาดความร่วมมือในการรณรงค์สร้างจิตสำนึกอย่างจริงจังจากกลุ่มนายทุน การย้ายถิ่นฐานของคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ยาวชานในพื้นที่ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ปัญหาจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ขาดกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่มีประสิทธิภาพ และการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนในชุมชน โอกาส (Opportunity) ได้แก่ กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว รัฐบาลมีนโยบายให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว มีความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ศักยภาพด้านทำเลที่ตั้งและเส้นทางท่องเที่ยว และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ และอุปสรรค (Threat) ได้แก่ การแข่งขันทางธุรกิจและอุตสาหกรรมที่ทำลาย

สิ่งแวดล้อมดั้งเดิม ขาดการสนับสนุนด้านบุคลากรที่มีทักษะในการปลูกฝังจิตสำนึกโดยตรงจากภาครัฐ ขาดการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังไม่เข้มแข็งอย่างแท้จริง นักท่องเที่ยวบางคนขาดจิตสำนึกที่ดี ฤดูกาลและสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต และเศรษฐกิจตกต่ำจากผลกระทบของสถานการณ์โรคระบาด

ด้านการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานที่และแหล่งท่องเที่ยวเสน่ห์ของวิถีชีวิตชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีศักยภาพในการนำเสนอวิถีชีวิตดั้งเดิมแก่นักท่องเที่ยว มีการให้ความสำคัญกับการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ความยิ้มแย้มแจ่มใสและอัธยาศัยดีของคนในชุมชน คนในชุมชนมีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และผู้ประกอบการมีเทคนิคการให้บริการที่ดี จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ ประชาชนส่วนหนึ่งมุ่งแสวงหากำไรโดยไม่ให้ความสนใจกับความประทับใจของนักท่องเที่ยว ปัญหาลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล ขาดแผนระยะยาวในการอนุรักษ์วิถีชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของคนในพื้นที่ และปัญหาความล่าช้าในการฟื้นตัวจากสถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด 19 โอกาส (Opportunity) ได้แก่ นโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ กระแสความนิยมของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ความมั่นใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ฯ และการเดินทางสะดวก มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว และมีความร่วมมือของหน่วยงานภายนอกชุมชน และอุปสรรค (Threat) ได้แก่ ถนนหรือเส้นทางจราจรคับแคบและไม่ได้เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวมลพิษทางน้ำจากจังหวัดใกล้เคียง แผนพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยงานภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ความหลากหลายของนักท่องเที่ยว สภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจที่ถดถอย คู่แข่งทางการตลาดเพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์อย่างแท้จริง และงบประมาณที่ได้รับการอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐไม่เพียงพอ

ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ ความตระหนักรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีกระบวนการทำงานที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด มีฐานหรือทุนดั้งเดิมทางวัฒนธรรม ชุมชนมีศักยภาพและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง และผู้นำชุมชนมีความเสียสละ จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ การดำเนินงานของบางชุมชนขาดการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้นำชุมชนบางคนไม่มีวิสัยทัศน์ชาวบ้านบางคนยังไม่ให้ความร่วมมือกับส่วนรวม บางชุมชนขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน คนในชุมชนบางคนไม่มีความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ประชาชนบางคนเน้นผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ปัญหาการย้ายถิ่นฐานของคนในพื้นที่ และงบประมาณไม่เพียงพอ โอกาส (Opportunity) ได้แก่ รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐให้การ

สนับสนุนด้านการท่องเที่ยว กระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ให้การสนับสนุน และอุปสรรค (Threat) ได้แก่ เศรษฐกิจที่ฝืดเคืองเป็นอุปสรรคต่อการระดมการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน การแข่งขันทางธุรกิจการท่องเที่ยวจากพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง นายทุนนอกพื้นที่ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว สภาวะการณ์โรคระบาดโควิด 2019 นโยบายด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และความไม่เคร่งครัดในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ

2. การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

ด้านอภิวรรณสัมปทา (การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร) ประกอบด้วย มีการประยุกต์ ใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาในลักษณะกระบวนการ มีการดำเนินงานบนพื้นฐานของความขยันหมั่นเพียรด้วยความสุจริต ทุกขั้นตอนการดำเนินงานอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เปิดโอกาสสำหรับการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นความคิดริเริ่มจากชุมชน ส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาด้วยวิธีการที่หลากหลาย ดำเนินการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว มีการตรวจตราสาธยายปฏิบัติให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ และมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์

ด้านอารักขสัมปทา (การถึงพร้อมด้วยการรักษา) ประกอบด้วย กระตุ้นจิตสำนึกรักและหวงแหนเป็นแรงผลักดันจากภายใน เน้นการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม มีการให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการรักษาวิถีชุมชนท้องถิ่น ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว และรักษาวิถีชีวิตชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านกัลยาณมิตรตตา (การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร) ประกอบด้วย มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย มีความร่วมมือของทุกฝ่ายบนพื้นฐานหลักการมีส่วนร่วม (3) เน้นความสามัคคีในการทำงานร่วมกันของหมู่คณะ มีประชาชนชาวบ้านหรือบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน ศึกษาเรียนรู้จากต้นแบบที่ดีหรือประสบความสำเร็จ และมีความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว

ด้านสมชีวิตา (ความเป็นอยู่พอดีหรือความเป็นอยู่สมดุล) ประกอบด้วย ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบอาชีพสุจริต นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

3. รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ 4G-1P-3A Model หรือรูปแบบ 4 ภาคี 1 หลักการ 3 ขั้นตอน โดยที่ 4G หรือ 4 ภาคี คือ ภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชุมชน/ประชาชนในพื้นที่ กลุ่มองค์กรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มราชการ/สถานศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยว

และ 1P หรือ 1 หลักการ ได้แก่ หลักการของการปฏิบัติวิถีพุทธที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์ และ 3A หรือ 3 ชั้น ประกอบด้วย A1: Awareness คือ ความตระหนักรู้บทบาท ความตระหนักรู้หน้าที่ และความตระหนักรู้รักสามัคคี A2: Activity คือ กิจกรรมที่ดำเนินงานโดยบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก การเป็นเจ้าของที่ดี กิจกรรมรักษามาตรฐานในการให้บริการที่มีคุณภาพ กิจกรรมการให้บริการด้วยความเป็นมิตร และกิจกรรมการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์และไม่เอาัดเอาเปรียบ โดยมี A3: Achievement คือ ความสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ชุมชน ความสำเร็จของการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเรียกว่า “จิตสำนึกดี-มีความพอใจ-ได้มีส่วนร่วม”

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม มีประเด็นน่าสนใจซึ่งนำมาอภิปรายผลการวิจัยไว้ดังนี้

รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ 4G-1P-3A Model หรือรูปแบบ 4 ภาคี 1 หลักการ 3 ขั้นตอน โดยที่ 4G หรือ 4 ภาคี คือ ภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชุมชน/ประชาชนในพื้นที่ กลุ่มองค์กรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มราชการ/สถานศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยว และ 1P หรือ 1 หลักการ ได้แก่ หลักการของการปฏิบัติวิถีพุทธที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตามหลักทฤษฎีธรรมาภิบาล ประโยชน์ และ 3A หรือ 3 ชั้น ประกอบด้วย A1: Awareness คือ ความตระหนักรู้บทบาท ความตระหนักรู้หน้าที่ และความตระหนักรู้รักสามัคคี A2: Activity คือ กิจกรรมที่ดำเนินงานโดยบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย กิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก การเป็นเจ้าของที่ดี กิจกรรมรักษามาตรฐานในการให้บริการที่มีคุณภาพ กิจกรรมการให้บริการด้วยความเป็นมิตร และกิจกรรมการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์และไม่เอาัดเอาเปรียบ โดยมี A3: Achievement คือ ความสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ชุมชน ความสำเร็จของการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเรียกว่า “จิตสำนึกดี-มีความพอใจ-ได้มีส่วนร่วม” ดังกล่าวนี แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม นี้ เป็นผลสำเร็จของรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเน้นกระบวนการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างมีคุณค่า ตาม

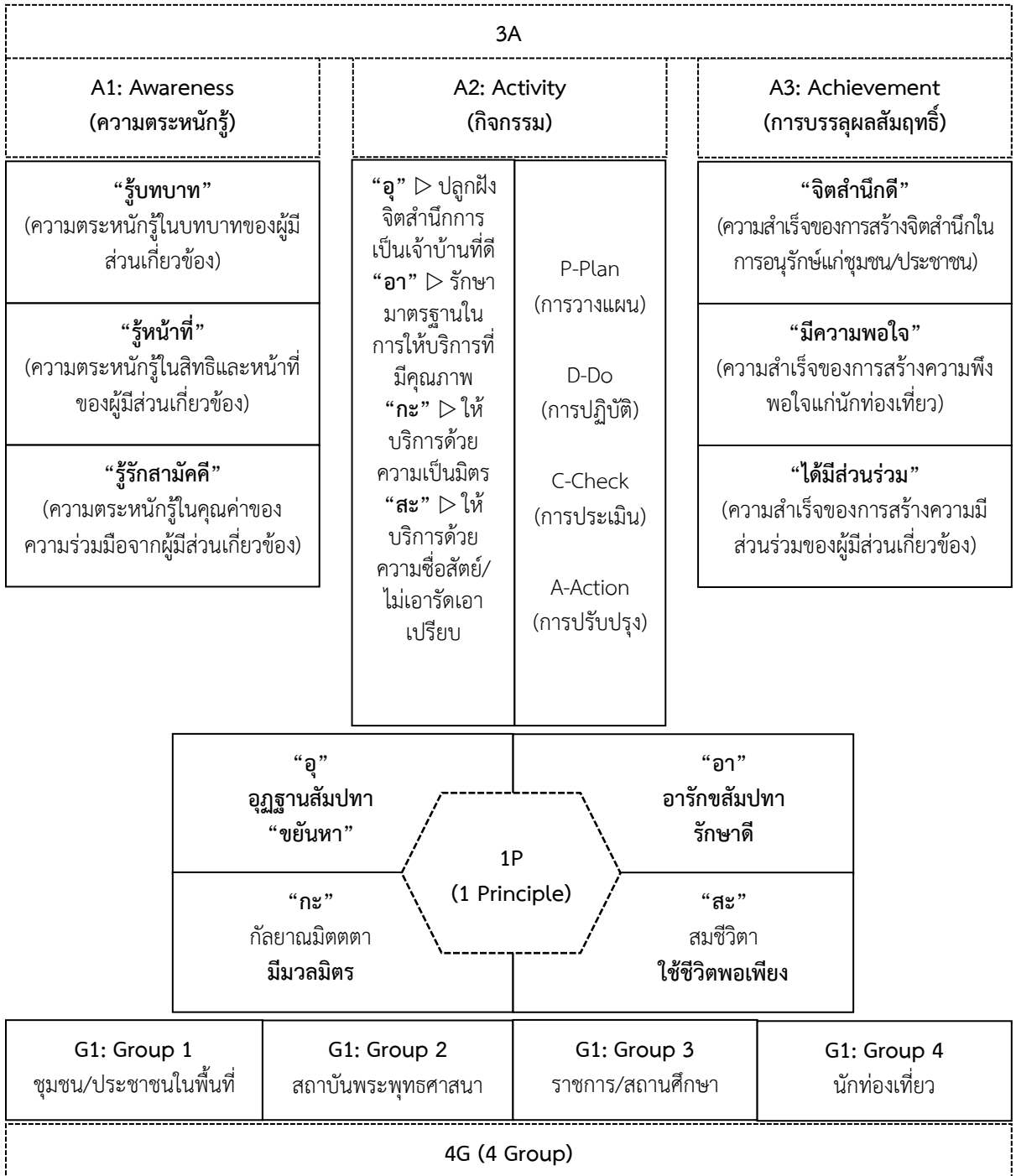

บริบทของชุมชนและอัตลักษณ์ทางการเกษตรของชุมชน ทั้งนี้ หากพิจารณาในเชิงพื้นที่ เห็นได้ชัดเจกว่า ความพร้อมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของ พื้นที่ ลักษณะอาชีพ เอกลักษณ์ ความชำนาญของแต่ละแห่ง เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อยู่บนรากฐานการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบนวิถีความพอเพียงได้เป็นอย่างดี แม้จะมีอุปสรรคสำคัญ เช่น มีการแข่งขันกันสูงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น ประการสำคัญ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และความครบถ้วนในเรื่องการจัดการทรัพยากรที่จัดการโดยคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบครบวงจร ย่อมทำให้สามารถปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามบนวิถีพุทธธรรมได้เป็นอย่างดี นั่นเอง ทั้งนี้ จากข้อค้นพบใหม่ 4G หรือ 4 ภาคี คือ ภาคีเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สอดคล้องกับที่ วิทยา จันทร์แดง (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคี และจากข้อค้นพบใหม่ 1P หรือ 1 หลักการ คือ หลักการของการปฏิบัติที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน สอดคล้องกับที่ เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ ศักยภาพด้านความดึงดูดใจ (Attraction) ศักยภาพด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ศักยภาพด้านที่พัก (Accommodation) ศักยภาพด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Activity) และจากข้อค้นพบใหม่ 3A หรือ ๓ ชั้น คือ เรียกว่า จิตสำนึกดี-มีความพอใจ-ได้มีส่วนร่วม สอดคล้องกับที่ ศรีธัญญา ศรีทอง (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้รูปแบบ FARM STAY คือ ทูน่าทางสังคม (Fundamentals of Social Capital: F) พื้นที่ (AREA: A) ทรัพยากร (Resources: R) การจัดการ การตลาด และการติดตามผล (Managing, Marketing, and Monitoring: M) ความยั่งยืน (Sustainability: S) การท่องเที่ยว (Tourism: T) กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities: A) และการมีส่วนร่วม (Your participation and experience: Y)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

รูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ 4G-1P-3A Model (รูปแบบ 4 ภาค 1 หลักการ 3 ขั้นตอน) โดยที่ 4G หรือ 4 ภาค คือ ภาคที่เครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มชุมชน/ประชาชนในพื้นที่ กลุ่มองค์กรทางพระพุทธศาสนา กลุ่มราชการ/สถานศึกษา และกลุ่มนักท่องเที่ยว สำหรับ 1P หรือ 1 หลักการ ได้แก่ หลักการของการปฏิบัติวิถีพุทธที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย อุฏฐานสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา กัลยาณมิตตตา คือ การถึงพร้อมด้วยความมีกัลยาณมิตร และสมชีวิตา คือ ความเป็นอยู่พอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และ 3A หรือ 3 ขั้น ประกอบด้วย A1: Awareness คือ ความตระหนักรู้บทบาท ความตระหนักรู้หน้าที่ และความตระหนักรู้รักสามัคคี A2: Activity คือ กิจกรรมที่ดำเนินงานโดยบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วย กิจกรรมในด้านอุฏฐานสัมปทา หรือการถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ได้แก่ กิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึกการเป็นเจ้าบ้านที่ดี กิจกรรมในด้านอารักขสัมปทา หรือการถึงพร้อมด้วยการรักษา ได้แก่ กิจกรรมรักษามาตรฐานในการให้บริการที่มีคุณภาพ กิจกรรมในด้านกัลยาณมิตตตา หรือการถึงพร้อมด้วยความมีกัลยาณมิตร ได้แก่ กิจกรรมการให้บริการด้วยความเป็นมิตร และกิจกรรมในด้านสมชีวิตา หรือความเป็นอยู่พอดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ได้แก่ กิจกรรมการให้บริการด้วยความซื่อสัตย์และไม่เอาर्डเอาเปรียบ และ A3: Achievement คือ ความสัมฤทธิ์ผลของรูปแบบการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ใน 3 ด้าน คือ ความสำเร็จของการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่ชุมชน/ประชาชน ความสำเร็จของการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และ ความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยสามารถผูกมัดเป็นถ้อยคำที่จดจำได้ง่าย ความว่า “จิตสำนึกดี - มีความพอใจ - ได้มีส่วนร่วม”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ชุมชน/ประชาชน องค์กรทางพระพุทธศาสนา และหน่วยงานราชการ/สถานศึกษา ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรมีข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในดำเนินงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีพุทธ เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่ายที่เป็นทางการ
2. คณะสงฆ์ระดับจังหวัด หรือหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรประกาศเกียรติคุณแก่ชุมชนที่มีผลงานโดดเด่นในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยยกย่องให้เป็น “ชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดีเด่นวิถีพุทธต้นแบบ”

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. บ-บ้าน: ชุมชนควรสนับสนุนการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ และการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี โดยให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นอนาคตของชุมชน สังคม และประเทศชาติ
2. ว-วัด: คณะสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในวิถิปุทธ โดยบูรณาการร่วมกับภารกิจในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยไม่ขัดหลักพระธรรมวินัยและศีลธรรมอันดีงาม
3. ร-ราชการ: หน่วยงานราชการควรสนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชนหรืองบประมาณสำหรับจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชนที่เอื้อประโยชน์และเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ
2. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับพุทธบูรณาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล 5
3. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชนเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนวิถิปุทธ

เอกสารอ้างอิง

- จุฑาธิปต์ จันท์เอียด และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยจักรยานของชุมชนบางพลับ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสาร ธุรกิจปริทัศน์*, 8(2), 98-100.
- พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนตสีโล). (2561). การบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 1(2), 11-21.
- พระครูพิศิษฐ์ไพฑูริ (ประยูร นนทโย). (2563). สภาพทั่วไปการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์*, 3(2), 50-59.
- พระมารุต กิตติปาโล. (2564). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 4(1), 18-27.

- พระแมนรัตน์ จิตตมโลและคณะ. (2562). การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอ บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 2(2), 24-33.
- พระอนพัทธ์ จิตตมโม. (2564). การส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับ ชุมชนของวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการ นวัตกรรมการบริหาร*, 4(1), 22-31.
- เพียงฤทัย เสี่ยงมศิลป์ และคณะ. (2561). การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี (รายงานวิจัย). สุพรรณบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- วิทยา จันทร์แดง. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ศรัณญา ศรีทอง. (2559). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.). (2561). *ดัชนีความเชื่อมั่นผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2561*. กรุงเทพฯ : สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.).
- สมชาย ลำภู. (2563). การพัฒนาชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนาในตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 3(2), 59-67.